

Світлана КАЛАУР,

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Ірина ТУРЧИН-КУКАРІНА,

кандидат юридичних наук
викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний педагогічний університет,
імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА КОРДОНОМ

У статті розглядається освітній процес у вищих навчальних закладах зі спеціальності «Соціальна робота» в аспекті формування у студентів професійно-правової компетентності. Зокрема встановлено, що у Франції професії соціальний працівник і соціальний педагог органічно поєднують функції виховання і соціальної допомоги; у Німеччині навчальні програми є міждисциплінарними і реалізуються у співпраці з іншими європейськими університетами; у Великобританії викладають педагоги з великим практичним досвідом; в Іспанії ведеться підготовка за спеціалізаціями: соціальне посередництво, дозвілля і відпочинок, професійна адаптація.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, соціальне посередництво, правоохоронний захист, експерт із соціальної роботи, правова компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Важливим в організації освітнього процесу є те, що в центрі його знаходиться студент з його потребами та проблемами. Формування особистості та її становлення відбувається під час організації освітнього процесу, коли дотримуються певні умови, а саме: створюється позитивний психологічний мікроклімат для успішної реалізації пізнавальної діяльності, забезпечується відчуття рівного серед рівних, відбувається формування позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей.

З психолого-педагогічних позицій основою професійних знань майбутніх соціальних працівників є дві функціональні концепції: по-перше, власне ідея професіоналізму, по-друге, ставлення до прав людини. Разом із тим соціальній роботі притаманні певні особливості. До найбільш вагомих відносимо характер проблем клієнтів, з якими стикається соціальний працівник. У кожного клієнта, що звернувся до фахівця своя проблема, що не дозволяє запропонувати однозначні методи ефективного вирішення. Тому будь-які недоліки та прорахунки у професійній діяльності соціального працівника доволі помітні. Тому прорахунки сім'ї чи суспільства, які можна вчасно розв'язати але не було цього зроблено у багатьох країнах вважаються провиною саме соціальних працівників [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. На особливостях підготовки фахівців у галузі соціальної роботи зосереджені наукові дослідження викладачів вищих навчальних закладів Л. Дунаєвої, С. Грищенко, Л. Тюпті та ін. У публікаціях іноземних фахівців (А. Abbot, E. Attributes та ін.) проаналізовані особливості професійної підготовки майбутніх фахів соціальної сфери у зарубіжних країнах. Проблеми реалізації юридичної діяльності в умовах глобалізації та трансформації національних правових систем, інтеграції України у світовий і європейський правовий простір, філософії та методології юридичної діяльності вищої юридичної освіти були досліджені у роботах Т. Масленнікової, В. Рижикова та ін. встановлено, що дослідженнями правової компетентності фахівців займалися вчені В. Гриньова, О. Іваній, М. Подберезський та ін.

Зауважимо, що соціальна робота на макрорівні реалізується через систему закладів і організацій соціальної роботи у їх вертикальних і горизонтальних зрізах, яку очолює Міністерство праці і соціальної політики України. Найбільш загальним критерієм ефективності соціальної роботи на макрорівні можна вважати стабілізацію негативних тенденцій у соціальному здоров'ї суспільства і його поступове поліпшення. У процесі підготовки фахівців для роботи на

макрорівні вагоме значення має визнання домінуючої ідеології організації соціальної роботи: або активне втручання в соціальне середовище з метою раннього виявлення проблем і реалізації профілактичних заходів на всіх рівнях, або пасивна констатація явищ, фактів і очікування винятково добровільного, не стимульованого соціальною службою, звертання клієнтів за наданням соціальних послуг. Філософія ХХІ ст. магістральною стратегією проголошує формування умінь, які б сприяли професійному становленню фахівця. Сьогодні викладач і студент утворюють паритетну єдність цілісного цілеспрямованого педагогічного процесу, виступають водночас його об'єктом і суб'єктом, партнерами. При пріоритетності формування умінь, значно зростає роль викладача, як одного із джерел знань, їх носія, бо на відміну від інших джерел передає внутрішню закономірність, зумовленість будь-чого. Викладач є й методистом, який має усвідомлювати особисту відповідальність за підготовку фахівця, а також здійснює наставницьку функцію – впливає власним прикладом.

У провідних європейських країнах де соціальна сфера та надання соціальних послуг є значно розвинутою нині накопичено значний позитивний досвід у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців у цілому та у процесі формування у них професійно-правової компетентності. саме ці аспекти й було покладено в основу написання нашої статті. **Мета статті** – проаналізувати зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у контексті формування у них професійно-правової компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед проаналізуємо досвід у формуванні професійно-правової компетентності студентів, які мають провідні ВНЗ нашої країни. Так, Національний університет «Львівська політехніка», інститут гуманітарних та соціальних наук, кафедра соціології та соціальної роботи готує соціальних працівників за ОС «Бакалавр, «Магістр». На кафедрі соціології та соціальної роботи університету діє секція соціальної роботи – програма професійної підготовки соціальних працівників (керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Гайдук Ніна Михайлівна, науковий

керівник: доктор філософії, професор МакКензі Бред (Манітобський університет, м. Вінніпег, Канада) доктор Honoris Causa Національного університету «Львівська політехніка» [1]. Аналіз програмних результатів навчання соціальних працівників за ОС «Бакалавр», «Магістр» в університеті «Львівська політехніка» дозволяє констатувати що головний акцент зроблено на таких аспектах, як: знання («оптимізації соціальних процесів, їхнього регулювання та управління»), вміння («здійснювати професійну діяльність, що ґрунтується на етичних принципах і спрямоване на відстоювання соціальної справедливості, дотримання прав людини, сприяння соціальним змінам, вирішення проблем у стосунках між людьми, підвищення рівня їхнього благополуччя»), навички («здатність сприяти формуванню мережі соціальних послуг у громаді»). Наявність секції соціальної роботи (міжнародна програма професійної підготовки соціальних працівників) дозволяє констатувати наявність правової складової у формуванні професійної компетентності майбутніх соціальних працівників. Але, основна увага все ж зосереджена на соціальній компетентності майбутніх фахівців, що реалізовуватимуть соціальну політику.

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка розроблено неперервну освітню парадигму, яка стосується формування професійно-правової компетентності студентів спеціальності 321 «Соціальна робота». Так, у 1 семестрі студенти вивчають навчальну дисципліну «Правознавство» (6 кредитів), у 4 семестрі пропонується до вивчення «Публічне право» (6 кредитів); у 5 семестрі вивчають дисципліну «Приватне право і цивільний процес» (4 кредити); у 6 семестрі у навчальному плані є навчальна дисципліна «Право соціального забезпечення» (4 кредити). Таким чином, можемо констатувати, що у ТНПУ створено цілісну систему неперервної юридичної освіти майбутніх соціальних працівників.

Зупинимося на аналізі зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у контексті формування у них професійно-правової компетентності. Зокрема, підготовка соціальних працівників у Франції

реалізується і у третьому університетському циклі, який є найбільш селективним і престижним. У ньому розрізняють два типи дипломів – диплом поглибленої підготовки (DEA) і диплом спеціалізованої підготовки (DEES) зі спеціальностей: управління закладами культури, соціальна психологія і психологія праці, управління соціальною діяльністю, соціальна економіка на підприємстві [3]. У процесі дослідження було з'ясовано, що такий фахівець як вихователь із соціального правоохоронного захисту молоді діє за ініціативою правоохоронних органів, забезпечуючи допомогу і захист неблагополучним молодим людям або правопорушникам. Основна характеристика його діяльності полягає у виконанні юридичних повноважень і надання допомоги правоохоронним органам. Вимоги до особистості вихователя із соціального правоохоронного захисту молоді визначаються специфікою його діяльності. Це має бути місцевий житель – підприємливий, динамічний, який тонко відчуває людські відносини і вміє добре використовувати свій досвід, має практичні навички роботи в групі. Встановлено, що претендент на навчання повинен успішно пройти два етапи випробовувань. Перший включає написання твору на одну із тем про людину, або на педагогічну тематику, письмові відповіді на питання про адміністративні, правоохоронні і соціальні органи, а також факультативний екзамен з інформатики. Другий етап включає співбесіду на педагогічні, виховні і соціальні теми [3].

В університеті Німеччини (SRH Hochschule für Logistik und Wirtschaft Hamm) на стаціонарній формі навчання за 3 роки студенти отримують спеціальність «Бакалавр соціальної роботи» [5]. Під час професійної підготовки переважають групові форми навчання. Невеликі навчальні групи створені для оптимальної підтримки концепції інноваційного дослідження, розробленої в рамках консультацій з окремими галузевими партнерами як оптимальна можливість поєднання теорії і практики дослідження. Підсумкова оцінка спеціальності досягається через тривалу акредитацію попередніх курсів.

З'ясовано основні особливості бакалаврської програми «Соціальна робота» в університеті Великобританії Кентербері. До них віднесено такі:

1) викладають педагоги з великим практичним досвідом соціальної роботи; 2) студентство є космополітичним (суміш зрілих і молодих студентів, з різних етнічних груп і національностей); 3) програма передбачає великий обсяг практичного навчання у виробничих умовах, що відповідає національним вимогам [4]. Бакалаврська програма «Інтелектуальний розвиток «інвалідів» призначена для студентів, які в майбутньому будуть надавати послуги людям з проблемною поведінкою. Після отримання диплому «Бакалавр» студенти зможуть працювати: вихователями або фахівцями в сфері послуг, охорони здоров'я, соціального захисту та освіти для людей з відхиленнями у розвитку.

В університеті Саламанка (Іспанія), стаціонарна форма навчання, за 1 рік надається ступінь магістра в галузі консультування та сімейної медіації. Практика ведення сімейного посередництва була інституціоналізована в різних країнах Європи та Америки, визнана і рекомендована Радою Європи. Створені Іспанським Урядом комплексні плани спеціалізованої міждисциплінарної соціальної служби з підтримки сім'ї є відповіддю на складну ситуацію з даної проблеми. Після отримання магістерського ступеня, майбутні соціальні працівники зможуть працювати як фахівці в галузі шлюбу і сім'ї щодо здійснення консультування та сімейної медіації; є можливість надавати численні послуги, як в приватних, так і державних установах, а саме: зайнятість в освітніх галузях, центрах здоров'я, соціальних службах, муніципалітетах, асоціаціях сімей [6].

На підставі аналізу наукових робіт, можна дійти висновку, що здійснення міжпредметних зв'язків юридичних дисциплін і спеціальних дисциплін з підготовки соціального працівника, має проводитися за такими напрямками: постійна погодженість дисциплін, що вивчаються; проведення спільних оглядових лекцій, практичних занять інтегрованого характеру, спрямованих на формування професійно-правової компетентності майбутніх соціальних працівників. Такий підхід дозволить суттєво посилити рівень професійно-правової компетентності

Висновки. Пріоритети сучасної університетської освіти вимагають пізнання явищ у системі цілісного підходу до професійної підготовки. Успішність професійної діяльності майбутнього соціального працівника значною мірою, визначається рівнем сформованості професійно-правової компетентності. вважаємо, що той досвід, який мають іноземні університети варто впроваджувати в освітній процес українських ВНЗ. Вважаємо, що євроінтеграція потребує узгодження дій у підготовці кваліфікованих фахівців.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку будуть зосереджені на вивченні інноваційних педагогічних ідей, що мають вплив на оновлення змісту освіти фахівців соціальної роботи.

Список використаної літератури

1. Національний університет «Львівська політехніка» : каталог навч. планів і програм підготовки ОС Бакалавр, ОС Магістр, 2016-2017 н.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lp.edu.ua>
1. 2. Рижиков В. С. Теорія та практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: [моногр.] / В. С. Рижиков. – Херсон : Вид-во «Айлант», 2010. – 280 с.
3. Abbot A. Measuring social work values / A. Abbot // Internationale Social Work. – 2000. – Vol. 42(4). – P. 455-470.
4. Attributes E. University of Kent, School of Social Policy, Sociology and Social Research [Офіційний сайт] / E. Attributes // – Access technique : <https://www.findamasters.com/masters-degrees/featuredlisting.aspx?BPID=1176>. – Заголовок з екрану. – Мова англ.
5. Hochschule für Logistik und Wirtschaft Hamm [Інформаційний ресурс]. – Access technique : <https://www.fh-hamm.de/de/studium/bachelor/wi-ing-logistik-> .- Заголовок з екрану. – Мова англ.
6. Universidad Pontificia De Salamanca: Máster Interdisciplinar en el Estudio y Prevención de la Violencia de Género [Інформаційний ресурс]. – Access technique : <https://www.estudios-online.com/M%C3%A1ster-Interdisciplinar-en-el-Estudio-y>. – Заголовок з екрану. – Мова англ.

Калаур С., Турчин-Кукарина И. Формирование профессионально-правовой компетентности студентов за рубежом

В статье рассматривается образовательный процесс в высших учебных заведениях по специальности «Социальная работа» в аспекте формирования у

студентов профессионально-правовой компетентности. В частности, установлено, что во Франции профессии социального работника и социального педагога сочетают функции воспитания и социальной помощи; в Германии учебные программы являются междисциплинарными и реализуются в сотрудничестве с другими европейскими университетами; в Великобритании студенты учат педагоги с большим практическим опытом; в Испании ведется подготовка по специальностям: социальное посредничество, досуг и отдых, профессиональная адаптация.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, социальное посредничество, правоохранительная защита, эксперт по социальной работе, правовая компетентность.

Kalaur S., Turchyn-Kukarina I. Forming of Students' Professional Legal Competency Introduction Different Countries

The basis of social workers' professional knowledge presupposes two functional conceptions: first of all, the very idea of professionalism and second of all, attitude to human rights. At the same time, social work has certain peculiarities: the nature of problems it deals with does not allow offering simple methods of their effective solution; any flaws are extremely obvious. That is why problems in families and society are considered to be social workers' fault in many countries. In the context of forming democratic legal society legal education is a leading component and cannot be passive as it should be powerful. These are both its main mission and role. In France social activity covers several professions, namely, a group of «social career» professions: social service assistant, social and family economy adviser, specialized educator, tutor for children under the age of 6-7, youth social protection specialist, socio-cultural animator. At Hamm University of Logistics and Economy full-time students can obtain a Bachelor's degree in Social Work in three years. Learning is realized in small groups to achieve optimal support for innovative research conception developed in the context of consultations with certain field partners as a perfect opportunity to combine theory and practice of research. In Great Britain University of Kent offers Bachelor's degree in Social Work (full-time). Methods of learning include lectures, large and small group discussions on work experience, seminars and pedagogical placement. Students are assessed with written tasks, tests, presentations and video projects. Successful completion of the first theoretical stage provides for positive evaluation of the examining board and allows proceeding to practical component of the second and third stages and after their successful completion – readiness to direct practice. University of Salamanca in Spain offers a one-year Master's degree in Consulting and Family Mediation (full-time). The programme presupposes two specializations according to methodology, content and practice, which are specific for each of them. The programmes “Family Consultant” and “Family Mediator” train specialists with individual methods to resolve conflicts that direct the process of mediation into agreement among family members. Analysis of programme specifications for Bachelor's and Master's degrees at Lviv Polytechnic National University, namely, knowledge (optimization of social processes, their regulation and management), abilities (to perform professional

duties based on ethical principles and aimed at promoting social justice, observance of human rights, contribution to social changes, resolving relationship problems, enhance, enhancement of people's well-being), skills (to contribute to forming a network of social services in community) and activity of social work sections (Social Work Program) suggests the presence of legal component in forming professional competency of future social workers. However, main attention is paid to forming social competency of future specialists.

Key words: *social work, social worker, social mediation, law enforcement security, social work expert, legal competency.*